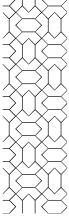

CITATION

İlyas UÇAR, "An Extraordinary Woman in The Early Islamic History: Sadjâh and Prophecy Claim", *Bozok University Journal of Faculty of Theology [BOZİFDER]*, 18, (2020/18) pp. 205-228.

İLK DÖNEM İSLÂM TARİHİ'NDE SIRA DIŞI BİR KADIN: SECÂH VE PEYGAMBERLİK İDDİASI

An Extraordinary Woman in The Early Islamic History: Sadjâh and Prophecy Claim.

İlyas UÇAR

Dr. Öğr. Üyesi,

Amasya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü.

Assist. Prof.

Amasya University, Faculty of Divinity, Department of Islamic History and Arts.

ilyasucar@gmail.com, Orcid: 0000-0002-7125-8995.

Öz

İslâm dininin en temel inanç esaslarından birisi hiç şüphe yok ki nübüvvet yani peygamberliktir. Peygamberler, Yaratıcı ile insanlar arasında irtibat kuran, insanları hem kendileri hem de kâinat hakkında bilgilendirip dünya ve âhiret mutluluğunu sağlamayı öğreten kişiler olduğu için tarih boyunca peygamberlik arzulan, ulaşılamayınca da karalanan bir müessese olarak telakki edilmiştir. İslâm Tarihi'nde kâhin, şair ve sihirbaz gibi özellikleriyle ön plana çıkan ve bu itibarlarını kullanarak toplumda etkin bir rol oynamak isteyen bazı kişiler peygamberlik iddiasında bulunmuşlardır. Devlet başkanı ve dinî bir lider (peygamber) olarak yeni bir medeniyet inşa etmeye çalışan Hz. Muhammed'in vefatıyla bu kişiler Müslümanları zor duruma sokacak bazı tehlikeli gelişmelerin yaşanmasına neden olmuştur. Kaynaklarda isimleri *Esved el-Ansî* (ö. 11/632), *Müseylimetü'l-Kezzâb* (ö. 12/633), *Tuleyha b. Huveylid* (ö. 21/642) ve *Secâh bint el-Hâris* (ö. 41/661'den sonra) olarak geçen bu sahte peygamberler dinden dönme olaylarını körüklemiş, bu uğurda kan dökmekten de çekinmemişlerdir. Pek çok ortak özellikleri olmasına karşın biz bu çalışmamızda diğerlerinden farklı olarak Secâh'ı ve peygamberlik iddiasını ele alacağız. İslâm Tarihi açısından sıra dışı bir kadın olan Secâh'ın Hıristiyan iken nasıl yeni bir din kurmaya çalıştığına, peygamberlik iddiasında ne kadar etkili olduğuna, Müseylime ile ilişkisinden sonra bu davasından neden vazgeçtiğine, onun ölümünden sonra ise Müslüman olarak hayatına devam ettiğine değineceğiz. Muâviye'nin yöneticilik yaptığı zamana kadar hayatta kalan Secâh'ın yaşadığı travmalar sonucunda sessiz, sakin bir yaşam tarzı benimsediği, kaynaklarda ittifakla belirtildiği üzere güzel bir Müslümanlık yaşayarak öldüğü ifade edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İslâm Tarihi, Hulefâ-i Râşidîn, Sahte Peygamberler, Secâh, Tağlib.

KAYNAKÇA

İlyas UÇAR, "İlk Dönem İslâm Tarihi'nde Sıra Dışı Bir Kadın: Secâh ve Peygamberlik İddiası", *Bozok Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi [BOZİFDER]*, 18, (2020/18) ss. 205-228. **Makale Geliş T:** 30.08.2020 **Kabul T:**16.11.2020 **Makale Türü:** Araştırma Makalesi.

Abstract

There is no doubt that one of the most fundamental beliefs of the religion of Islam is prophethood. Prophets are people who connect God with people, teach people about themselves and the universe and teach happiness in the world and hereafter. Throughout history, prophecy has been regarded as a desirable and defamatory institution. Some people who came to the fore with their characteristics such as priests, poets and magicians in the history of Islam and who want to play an active role in the society by using these reputations, have claimed to be prophets. After the death of Mohammed, who tried to build a new civilization as both a president and a religious leader (prophet), these people caused some dangerous developments that would put Muslims in a difficult situation. These false prophets, whose names are mentioned in the sources, have fueled the events of returning from religion and did not hesitate to shed blood for this purpose. Although there are many common features, we will consider the claim of Sadjāh and prophethood in this study, unlike others. Secah, an extraordinary woman in terms of Islamic History, tried to establish a new religion when she was a Christian, then gave up this case after her relationship with Musaylimah. After he died, Sadjāh continued her life as a Muslim. Sadjāh, who lived until Muaviye was a manager, adopted a quiet lifestyle as a result of the traumas she experienced. As stated in the sources, it is stated that she died by living a beautiful Islam.

Keywords: History of Islam, Rightly Guided Caliphs, False Prophets, Sadjāh, Taghlib.

GİRİŞ

Cahiliye döneminde özellikle kadının gündelik hayattaki konumuyla ilgili olumsuz bir algı olması ve buna yönelik bir tavır benimsenmesi, onun yeteri kadar toplumda söz sahibi olmadığı, mal gibi alınıp satılan bir eşya gibi telakki edildiği düşüncesini doğurmuştur. Fakat bu düşünce genele şâmil edilmemelidir. Çünkü aksi durumu güçlendiren pek çok kadın örneği kaynaklarda yer almaktadır. Hz. Hatice ve Hz. Aişe gibi ilk planda akla gelebilecek kadınların yanında daha eskilerden de örnekler verilebilir. Örneğin, Sa'd b. Hüzeym kabilesinin ileri gelenlerinden bir kadın kâhinleri vardı. Zemzem Kuyusu'na sahip olma konusunda Hz. Peygamber'in dedesi Abdülmuttalib ile diğer Kureys soyluları arasında meydana gelen ihtilâfın çözümü için bu kadın hakem olarak belirlenmişti.¹ Ayrıca Arap toplumunun en belirgin özelliklerinden hitâbet ve belağat konusunda da kadınlar ön plana çıktığı görülmektedir. Hansâ olmak üzere Harnek, Celile, Kebşe ve Anır b.

¹ Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî İbn İshâk, *Kitâbü's-siyer ve'l-meğâzî*, thk. Süheyl Zekkâr (y.y.: Dâru'l-Fikir, 1398/1978), 24. Bu kişinin Secâh olduğu da söylenmektedir. Bk. Mustafa Necati Barış, "Cahiliye Döneminde Yargı Sistemi", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012), 162.

Ma'dikerb'in kız kardeşi bu meşhur kadın şairler arasında yer almaktadır. Hatta meşhur Arap şairlerinde, dîvan sahibi İmriü'l-Kays'ın eşinin şiir yarışmalarında jüri görevi yaptığı ifade edilmektedir.² İşte Secâh cahiliye kadın algısından sıyrılarak ön plana çıkmış sıra dışı kadınlardan sadece bir tanesidir. Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkmadan önce kâhin olarak tanınmaktaydı ve belli bir popüleritesi vardı. Ancak onu ön plana çıkaran en önemli özellik, Arabistan gibi erkek egemen bir coğrafyada peşine binlerce erkeği alarak kuvvet ve nüfuz elde etmesi, hatta peygamber olduğunu iddia ederek birtakım insanları, samimi bir inançla olmasa bile arkasından sürüklemesidir. Bu güç onu ileride sahte peygamberlerden Müseylime gibi dönemin sembol isimlerinden bir rakiple karşı karşıya getirecek ve istediğini almasını sağlayacaktır. Belki de Secâh'ın attığı bu adım ileride kadınların hem siyasî hem itikadî hem de örfî konularda muhalif bir unsur olarak ön plana çıkmalarına öncülük etmiştir. Nitekim Secâh'la birlikte hem dinden dönme olaylarında hem de Hâricîler gibi uç fikirlere sahip grupların içerisinde kadınlar etkin bir rol almaya başlamıştır. Hâlid b. Velîd'e karşı halkı savaşıma teşvik eden Selma (Ümmü Ziml) ile Secâh'ın kabilesinden Hâricîlerin görüşünü savunup, devlete karşı muhalif bir girişimde bulunan Belcâ bu kadınlardan sadece iki tanesidir. Belcâ, bu aykırı tutumundan dolayı Abdullah b. Ziyâd tarafından ellerinin ve ayaklarının kesilmesi cezasına çarptırılmıştır.³

1. Hz. Muhammed'in Vefatına Kadar Arabistan'da Sosyo-Dinî Yapı

Secâh'ı ve peygamberlik iddiasını daha iyi anlayabilmek için öncelikle Arabistan bölgesinin sosyo-dinî yapısını anlamamız gerekmektedir. Onu bu iddiayla ortaya çıkartacak sebeplerin arka planı, ancak Hz.

² Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve's-suarâ* (Beyrut: y.y., 1985), 125.

³ Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr el-Müberred el-Ezdî es-Sümâlî Müberred, *el-Kâmil fi'l-edebe*, thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1997), 3/181. İslâm'ın ilk yıllarında özellikle bu hususla ilgili ön plana çıkan diğer isimler hakkında detaylı bilgi için bk. Rıza Savaş, *İslâm'ın İlk Asrında Kadın* (İstanbul: Siyer Yayınları, 2017), 355 vd.

Muhammed'in vefatına kadar ki sürecin doğru bir şekilde anlaşılmasıyla yakından ilgilidir.

İslâmiyet'in doğuşu esnasında Arapların geneli putperest bir inanca sahip olarak dinî hayatlarını idame ettirmekteydiler. Bununla beraber farklı bölgelerde yoğunlaşmak üzere Yahudilik, Hıristiyanlık, Mecusilik ve Sabîlik de dinsel motifin birer parçası olarak dikkat çekmektedir. Cinlere inanmak ve bunları Allah'ın kızları kabul etmek, tapınaklar inşa etmek, insan ve hayvan şeklinde putlar yapmak Arap toplumunda en yaygın dinî ritüeller arasında yer almaktaydı. Her ne kadar cansız olsalar da her kabilenin mensupları kendi tanrılarında bahsederken, onlara seslenirken doğrudan doğruya adlarını söylemeden “Ya Rabbi!” veya “Ya Rabbenâ!” diye seslenirlerdi. Bazen “Ya İlâhî!” dedikleri de olurdu. Bu, cahiliye Araplarının bir tanrı tasavvuruna sahip olduğunu göstermektedir. Nitekim daha sonraları bu durum Kur'ân-ı Kerîm tarafından da şu ayetler ile ortaya konulmaktadır: “Andolsun, eğer onlara, ‘Gökleri ve yeri kim yarattı, güneşi ve ayı hizmetinize kim verdi?’ diye soracak olsan mutlaka, Allah diyeceklerdir. O halde nasıl (haktan) döndürülüyorlar?”⁴ Bunun yanında Kur'ân-ı Kerîm'de Araplardan putlara tapmayan, Yahudi ve Hıristiyan olmayan, bir tek ilâhın varlığına inanan ve O'na kulluk eden bir gruba daha işaret edilmektedir. Bu gruba, farklı manaları ihtiva etmekle beraber genel olarak “hanif/hunefâ/ahnâf” denildiği şu ayet ile ifade edilmektedir: “(Yahudiler) Yahudi olun ve (Hıristiyanlar da) Hıristiyan olun ki doğru yolu bulasınız dediler. De ki: Hayır, Hakk'a yönelen İbrahim'in dinine uyarız. O, Allah'a ortak koşanlardan değildi.”⁵

Hiz. Muhammed'in gerek nübüvvet öncesi gerek nübüvvet ile müşerref olduktan sonraki hayatının ilk dönemleri Arapların bu halet-i ruhiyesi ve tanrı tasavvuruyla mücadele etmekle ve yeni din İslâm'ın inanç sistemini sabırla topluma tebliğ ile geçmiştir. Mekke dönemi olarak tanımlayabileceğimiz risaletin ilk dönemi bu çabayla ve çaba uğruna yaşanan zorluklarla geçmesine rağmen Hiz. Muhammed ilâhî görevinden dolayı bıkkınlık veya usanç göstermedi. Nihayet Arabistan'ın

⁴ *Kur'an Yolu* (Erişim 15 Temmuz 2020), el-Ankebût 29/61.

⁵ el-Bakara 2/135.

dinî yapısını etkileyecek ikinci bir döneme geçilmesine yönelik adımlar atıldı. Önce Hıristiyan bir halk olan Habeşistan bölgesine, daha sonra yoğunlukla Yahudilerin yer aldığı Medine'ye göçler yaşandı. Özellikle Medine dönemi İslâmiyet'in daha çok din mensubuna ulaşmayı sağlayan, Hz. Muhammed'in kullandığı mükemmel politik dil sayesinde gerçekleştirilen hilfler, muahât ve Medine vesikasıyla büyük bir dönüşümün yaşandığı dönem olarak dikkat çekmektedir.⁶ Ortaya çıkan yeni dinin hem lideri hem de Müslümanların peygamberi olarak Hz. Muhammed'in bu başarısı sayesinde Arap toplumunda kitlesel İslâmlaşma hareketi hızlanmış, nitekim bu amaçla Medine'ye gelen heyetlerin çokluğundan dolayı hicretin 9. (630) yılına *senetü'l-vüfûd* (سنة الوفود) ismi verilmiştir. İlk planda Müslümanların lehine gibi gözükken bu gelişme, büyüme ve popülerite özellikle heyetlerin Medine'ye geliş ve peygamberle görüşme nedenleri yakından incelendiğinde ileride yaşanacak problemlerin kaynağı noktasında birtakım ipuçları barındırmaktadır. Çünkü üst üste zafer ve başarı elde ederek medenîleşme noktasında bir atılım gerçekleştiren Hz. Muhammed bazı heyetlerin Müslüman olmasına ya da Müslümanlık hakkında bilgi toplamasına öncülük etmiştir. Heyetlerden bazıları bu vesileyle en azından Müslümanların yanında olmaya dair söz vermişlerdir. Fakat bunların yanında esirlerini kurtarmak, suikast düzenlemek, dinî çıkar elde etmek, casusluk teşebbüsünde bulunmak, sadece ekonomik kaygı gütmek, siyasî münasebet kurmak gibi amaçlarla da Medine'ye heyetler gelmiştir.⁷ İşte özellikle bu gruplar az sonra bahsedeceğimiz iki önemli tehlikenin de temelini oluşturmaktadır.

⁶ İlyas Uçar, "Hz. Muhammed ve Politik Dil: Hilf, Muahât ve Medine Vesikası", *I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu: Din, Dil ve İletişim*, ed. Yunus Araz vd. (Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2019), 1/908 vd.

⁷ Heyetlerin geliş amaçları ve sonuçları hakkında daha fazla bilgi için bk. Mehmet Ali Kapan, *Heyetler Hz. Peygamber Dönemi Diplomasi* (İstanbul: Endülüs, 2017), 304 vd.

2. Hz. Muhammed'in Vefatından Sonra Ortaya Çıkan İki Önemli Tehlike: Dinden Dönenler (Ehlu'r-Ridde) ve Sahte Peygamberler (El-Mütenebbiûn)

Hz. Muhammed'in önce Medine'de bir hakem, daha sonra merkezden çevreye doğru genişleyen tek yetkili hükümdar ve peygamber olarak toplumun zihninde konumlandırılması, vefatından sonra birtakım zorlukların ve tehlikelerin ortaya çıkmasına sebebiyet verdi.⁸ Hatta bu tehlikelerin ilk sinyalleri daha hayattayken belirmeye başladı. Daha önce bahsettiğimiz heyetler konusunda bir isim dikkat çekmektedir. Asıl adı Mesleme olan, ancak yaptığı kötü işler nedeniyle kendisine Müseylime denilen kişi Hanîfeoğullarının heyeti içinde Hz. Muhammed ile görüşmek üzere Medine'ye geldi (10/631) ve liderliğin ve tüm yetkilerin kendisine verilmesini talep etti. Ortaklık teklif ettiğine dair bazı rivayetler olsa da Hz. Peygamber böyle bir teklifi kesin bir şekilde reddetti. Reddetme olayını İbnü'l-Cevzî şöyle anlatmaktadır:

“Müseylime, Hz. Peygamber ile görüşüp şayet kendisinden sonra peygamberlik işini kendisine bırakacak olursa ona tabi olacağımı söyleyince, Hz. Peygamber elindeki hurma dalını ona göstererek; ‘Şayet benden şu kadarlık hurma dalını istemiş olsaydın da onu sana vermezdim. Ben Allah'ın senin hakkındaki emrine aykırı hareket etmem. Bana itaatten yüz çevirirsen muhakkak ki Allah seni cezalandıracaktır.’”⁹

Nitekim bu tip istek ve taleplerin ortaya çıkacağını Hz. Peygamber gördüğü bir rüyayı minberden halka şu şekilde izah etmiştir:

“Ey İnsanlar! Ben Kadir Gecesi'nde bir rüya görmüş sonra unutmuştum. Rüyamda kollarımda iki altın bilezik görmüş ve bundan hoşlanmamıştım. Onlara üfledim onlar da uçup gitti. Ben bu iki bileziği Yemen'de ve Yemâme'de çıkan iki sahtekâr/yalancı (Müseylime ve Esved) ile yorumladım.”¹⁰

Nitekim istediğini elde edemeyen Müseylime daha sonra ortaya çı-

⁸ Sahaja Carimokam, *Muhammad and the People of the Book* (Xlibris Corporation, 2010), 427.

⁹ Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam fî târihi'l-mülük ve'l-ümem* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 4/152.

¹⁰ Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî İbn Hişâm, *es-Sîretü'n-nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ vd. (Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî, 1955), 2/599.

kacak dinden dönme olaylarında çok etkili oldu. Hiçbir devletin kendi kanunlarını çiğnenmesine ve otoritesine baş kaldırılmasına izin veremeyeceği çok açık olduğu için özellikle Yemâme çevresinde irtidat hareketleri başlaması üzerine Hz. Muhammed bu konuyla ilgilenmek üzere Habîb b. Zeyd el-Ensârî'yi görevlendirdi.¹¹ Ancak Allah'ın Resûlü'nün vefatından kısa bir süre sonra Müseylime, Habîb'i öldürttü.

Hz. Muhammed'in vefatı sonrası Müslümanlar arasında liderlik tartışmaları yaşanırken Müseylime güç kazanmaya devam etti. Durum gittikçe tehlikeli olmaya başladı. Mekke, Medine ve Tâif dışında kalan şehirlerde kimi kabileler öncelikle zekât vermeyi bahane ederek dinden döndü. Bu durumdan istifade etmek isteyen bazı kimseler de çeşitli bahaneler ile peygamber oldukları iddiasıyla dinden dönen insanları kendi yanlarına çekmeye çalıştı. Bu nedenle dinden dönme olayları (ridde) ve sahte peygamberlerin (mütenebbî) ortaya çıkması Hz. Muhammed'in sağlığında özellikle Veda hutbesinden sonra birtakım seziler sonucunda ilk defa görülse de O'nun vefatından sonra alevlenmeye ve etkili olmaya başlamıştır. Bölgenin siyasî, sosyo-ekonomik, ahlakî ve örfî şartlarını iyi bilen ve cahiliye döneminin saygın mesleklerinden şairlik, hatiplik, kâhinlik, büyücülük, göz boyayıcılığı, hayvan eğitimi ve hipnotizma gibi kitleleri etkileme özelliğine sahip bu kişilerden ölüm sırasına göre; *Esved el-Ansî* (ö. 11/632), *Müseylimetü'l-Kezzâb* (ö. 12/633), *Tuleyha b. Huweylid* (ö. 21/642) ve *Secâh bint el-Hâris* (ö. 41/661'den sonra) sahte peygamber olarak kendilerine bir yer edinmeye çalışmışlardır.¹² Ayrıca *el-Mecmûu'l-lefîf* adlı kitabında İbn Hibetullah, "Acre" adında beşinci bir sahte peygamberden bahsetmekte ancak hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir.¹³ Cahiliye Arapları arasında Hz. Peygamber'in

¹¹ Hz. Peygamber'in kontrol amaçlı gönderdiği bu ismin yanında ileride yaşanan dinden dönme olayları İslâm Hukuku açısından önemli tartışmaların yaşanmasına sebep olmuştur. Dinden dönmek şüphesiz önemli bir sosyal olgudur, peki ama devletin bu konuda nasıl bir yaptırım olması gerekir. Detaylı bilgi için bk. Şükrü Aydın, "Kur'an Açısından Dinden Dönme (İrtidat) ve Cezası", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017), 962 vd.

¹² Peygamberlik iddiasıyla ortaya çıkan bu kişilerin klasik edebiyat literatüründe ve tarih kitaplarında ortaya koydukları davranış biçimleriyle ilgili kırk adet anekdotu, şekil ve muhteva açısından ve mizahi bir perspektifle irdelemek için bk. Hüseyin Günday, "Klasik Arap Mizahında Sahte Peygamber Figürü", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2012), 200 vd.

¹³ Emînu'd-Devle Muhammed Hibetullah el-'Alevî el-Hüseynî Ebû Ca'fer el-Aftâsî

risaletinden önce bir peygamber beklentisi olmamasına rağmen, başta Müseylime olmak üzere daha sonra ortaya çıkan bu kişilerin peygamberlik iddiasıyla Arap kabilelerini yanlarına çekme ve bir güç merkezi oluşturma girişimlerinin arka planı iyi okunmalıdır.¹⁴ Her ne kadar bu kişiler sahte veya yalancı peygamber şeklinde isimlendirilse de İslâm tarihi kaynaklarında kendilerine genellikle “mütenebbî” yani peygamberlik iddiasında bulunanlar denmiştir. Hatta Câhiz bu kişileri “*sıdku’r-rasûl*” kavramının zıddı olarak ortaya çıkmalarından dolayı “*kizbu’l-mütenebbî*” şeklinde isimlendirmektedir.¹⁵ Yaşanan tüm bu olayların ve ortaya çıkan bu iki tehlikenin ana sebeplerini şunlara bağlayabiliriz:

1. Hz. Peygamber’in Veda hutbesi sonucu ölümünün yaklaştığı düşüncesi.
2. Hz. Peygamber’in hastalanması ve hastalığının şiddetlenmesi.
3. Nebî/Resûl kelimeleri bağlamından koparılarak, çarpıtma/istismar edilmesi.
4. Kabileleri arasında nüfuz sahibi kimselerin siyasî emellerini gerçekleştirme arzusunu yerine getirmek için girişimlerde bulunması ve egoizm.
5. İslâm’a karşı güdülen intikam duygusu.
6. Bölge halkından ihtiyaç sahibi ve fakir kimselere çeşitli vaatlerde bulunulması ve halkın isyan etmeye yönlendirilmesi.
7. Bazı kimselerin zekât ve cizyeden kurtulma isteği.
8. Asabiyet inancı dolayısıyla Kureyş hâkimiyetinden kurtulma fikri.
9. Kur’ân-ı Kerîm’de de ifade edildiği gibi imanın kalplere tam yerleşmemesi ve yeni dinin ibadet usullerinin ve mükellefiyetlerinin bölgede tam manasıyla kavranamaması. (Cehâlet).

Müslümanların ilk halifesi olarak göreve gelen Hz. Ebû Bekir ilk olarak bu iki tehlikeyle uğraşmak durumunda kaldı. Bazıları yapılan mücadele ve uzun uğraşlar sonucundan yeniden İslâm’a dönse de bu

et-Trablûsî İbn Hibetullâh, *el-Mecmû’l-lefîf* (Beirut: Dâru’l-Ğarbi’l-İslâmî, 1425), 379.

¹⁴ Mehmet Alıcı, “Cahiliye Arabı Bir Peygamber Bekliyor muydu? Âtil Tanrı/Deus Otiosus Bağlamında Cahiliye Dönemi Peygamber Algısı”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018), 146.

¹⁵ Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî Câhiz, *Resâ’ilü’l-Câhiz* (Kahire: Mektebetü’l-Hancî, 1964), 4/60.

süreçte şu kabilelerin ridde olaylarında boy gösterdikleri ifade edilmektedir: Tay, Esed, Gatafan, Eşca' (bir kısmı), Temim, Tağlib, Süleym (bir kısmı), Hevazin (bir kısmı), Hıfâf, İmruu'l-Kays, Zekvan, Cârîye, Hanâfe, Bahreyn ahalisi, Bekr b. Vâil, Ezdler'den Debalâr, Nemr bin Kasıtlar, Kelbler, Kudaalar (bir kısmı), Âmirler.¹⁶

Hz. Ebû Bekir on bir yeni birlik (livâ) oluşturarak dinden dönen gruplar ve sahte peygamberlerle fiilî bir mücadele başlattı.

1. Hâlid b. Velid, Tuleyha b. Huveylid ve Butah'taki Mâlik b. Nüveyre üzerine;

2. İkrime b. Ebi Cehil, Yemâme'ye, Müseylime üzerine;

3. Muhâcir b. Ebi Umeyye, sahte peygamberlerden Esved el-Ansî'nin Kays bin Makşuh ile birleşen adamlarını yenebilmesi için Yemen'deki Ebna'ya;

4. Hâlid b. Said b. el-'As, Suriye yaylasında bir yer olan Hamikateyn'e;

5. Amr b. el-'As, Kudâa, Vedîa ve Hâris üzerine;

6. Huzeyfe b. Mihsan, Debâ'ya;

7. Arfece b. Herseme, sonradan Huzeyfe ile birleşmek üzere Mühre'ye;

8. Şurahbil b. Hasene, İkrime'ye yardımcı olmak üzere Yemâme; orası halledilirse birlikte Kudaa üzerine;

9. Tarîfe b. Hâciz, Süleymler ve Havâzinlerin Süleymler ile birleşmişleri üzerine;

10. Süveyd b. Mukarrîn, Yemen'de Tihâme'ye;

11. 'Alâ b. el-Hadramî, Bahreyn'e.¹⁷

Bu on bir birliğin mücadelesi ve devlet başkanı olarak Hz. Ebû Bekir'in kritik hamlesi sonucunda İslâm Tarihi'nde yaşanabilecek ilk ciddi parçalanmanın önüne geçilmiş oldu. Hem dinden dönenler kontrol altına alındı hem de sahte peygamberler etkisiz hale getirildi. Bu sahte peygamberlerden (mütenebbî) bir tanesi olan Secâh çalışmamızın

¹⁶ Bahriye Üçok, *İslamdan Dönenler ve Yalancı Peygamberler* (h. 7-11. Yıllar) (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1967), 24; Neşet Çağatay, *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslâm Tarihi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993), 333-334.

¹⁷ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülük* (Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387), 3/249.

odak noktasını oluşturduğu için şimdi onun hayatı, doktrini ve kişisel özellikleri hakkında bilgi vereceğiz.

1.1. Peygamberlik İddiasında Bulunan Bir Kadın: Secâh ve Soyu

Baba tarafından Benî Temîm, anne tarafından çoğunluğu Hıristiyanlığı benimsemiş olan Benî Tağlîb kabilesine mensup olan Secâh'ın künyesi Ümmü Sâdir'dir.¹⁸ Secâh et-Temîmî Secâh el-Kezzâbe¹⁹ olarak da bilinmektedir. Tam adı genellikle kaynaklarda Secâh bint el-Hâris b. Süveyd b. Ugfân b. Süveyd b. Hâlid et-Temîmiyye şeklinde verilmektedir.²⁰ Belâzürî ayrıca soyunu Secâh bint Evs b. Üsâme b. Anber b. Yerbu' b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd b. Menât b. Temîm şeklinde de vermektedir.²¹ Zehebî ise her iki silsileyi birbirinden birer parça olarak vermektedir. Ona göre Secâh'ın soyu Secâh bint el-Hâris b. Süveyd b. Ugfân et-Temîmiyye Yerbu' b. Hanzala b. Mâlik b. Zeyd b. Menât b. Temîm şeklindedir.²²

Tarihteki yaşanmış ilkleri anlattığı kitabında Askerî, Secâh'ı ilk peygamberlik iddiasında bulunan kadın olarak nitelendirdikten sonra silsileyi Secâh bint Süveyd b. Hâlid b. Üsâme b. Anber b. Yerbu' et-Temîmî şeklinde sunmaktadır. Ayrıca Askerî, onun Itbân adında bir erkek kardeşi olduğundan da bahsetmektedir.²³

¹⁸ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî Vâkîdî, *Kitâbü'r-Ridde* (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1990), 49.

¹⁹ Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed İbn Hacer Askalânî, *Tebşîrü'l-müntebih bi-tahrîri'l-müştebih*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr (Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, t.s.), 4/1/406.

²⁰ Vâkîdî, *Kitâbü'r-Ridde*, 49; Taberî, *Târîhu'r-rusul ve'l-mülûk*, 3/267; Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-Mes'ûdî el-Hüzelî Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-ışraf* (Kahire: Dâru's-Sâvî, t.s.), 248; Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî İbnü'l-Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımaşk* (y.y.: Dâru'l-Fikr, 1995), 40/364; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem*, 4/22; Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997), 2/210; Ghada Hashem Talhami, *Historical Dictionary of Women in the Middle East and North Africa* (Toronto: Rowman & Littlefield, 2013), 287; Hayreddin Ziriklî, *el-A'lâm: Kâmusü terâcim*, nşr. Züheyr Fethullah (Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyin, 2002), "Secâh", 3/78.

²¹ Ebü'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân* (Beyrut: Dâru Mektebetü Hilâl, 1988), 104.

²² Mes'ûdî, *et-Tenbih ve'l-ışraf*, 248.

²³ Ebü Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl Askerî, *el-Evâ'il* (Tantâ: Dâru'l-Beşîr, ts.), 401.

Secâh karakter olarak sert ve kararlı bir yapıdaydı. Çok iyi seci yapardı. En huysuz atları bile kontrol altına alabilecek bir nazara sahip olması nedeniyle zaman zaman içine şeytan kaçtığı veya şeytanlaştığı söylenirdi. Çeşitli hileler yaparak saralı hastaları, içine cin girdiği sanılan kişileri iyileştirme numarası yaparak güven kazanmaya çalışırdı. Kâhinlik konusunda Satîh (Rebî' b. Rebîa), İbni Selma, el-Me'mûn el-Hârisî ve Amr b. Luhay kadar yetkin ve meşhurdu. Kadın olması onu tehlikeye atılmaktan geri koymazdı. Çoğunlukla savaşlarda önde olur ve ordusunu efsunlu sözlerle tahrik etmeye çalışırdı. Bunu yaparken zaman zaman kendinden önceki kraliçeler gibi taht üzerinde bulunur, emirlerini o şekilde verirdi. Sebe Melikesi Belkıs ve Palmira Kraliçesi Zeynep (Zenobya) gibi otoriter bir yapıya sahip olan Secâh, hem kabilesi hem de yakın kabileler arasında yakinen tanınmaktaydı. İkna gücü yüksekti, konuştuğu zaman o kişiyi etkisi altına alırdı. Bu nedenle Mâlik b. Nüveyre ve Müseylime ile yaptığı konuşmalarda isteklerini gerçekleştirmek noktasında pek zorluk yaşamamıştı. Ayrıca Temîm kabilesinin çok büyük olması ve pek çok kollara ayrılmış olması onun hâkimiyet zincirinin kuvvetlenmesine katkı sağlamaktaydı. Bununla beraber ona karşı çıkan, kabilecilik anlayışının arkasına sığınmayan Hz. Peygamber ile temas kurduktan sonra Müslüman olan, namaz ve zekât konusunda oldukça titiz davranan muhalif kabiledaşları mevcuttu. Fakat o, kâhin olarak başladığı bu macerasını büyük bir hayalin gerçekleşmesi adına sürdürmeye devam etti.²⁴

1.2. Secâh'ın Peygamberlik İddiası ve Şiatu Secâh

Secâh'ın peygamberlik iddiası, aslında bir kısmı putperest olan ve büyük ölçüde Hıristiyanlaştırılmış bir kabile olan Temîm'in iç yapısıyla bağlantılıdır. Adnânilere bağlı olan ve ataları Temîm b. Mürr'e nispetle bu isimle anılan kabile Anber, Mâlik, Hanzale b. Mâlik, Mâzin, Kâ'b b. Sa'd, Rebîa, Dârim b. Hanzale, Mücâşî, Nehşel, Avf, Sem'ân gibi pek çok alt koldan oluşmaktadır. Yemâme ile Fırat-Dicle arasındaki böl-

²⁴ Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyn b. Alî el-Mes'ûdî el-Hüzelî Mes'ûdî, *Mürûcü'z-zeheb ve me'âdinü'l-cevher*, thk. Es'ad Dâğir (Kum: Dâru'l-Hicre, 1408), 2/303; Neşet Çağatay, "Secâh", *İslam Ansiklopedisi* (Milli Eğitim Bakanlığı, ts.), 10/300; Üçok, *İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler* (h. 7-11. Yıllar), 69.

gede etkin bir rol oynayan Temîm, bu nedenle Arapların en büyük ve güçlü kabilelerinden biri olarak görülmektedir. Eyyâmü'l-Arab'da diğer Arap kabileleriyle çok kanlı savaflara tutuşan Temîm'in, Kureyş kabilesinin dayıları olması (Temîm b. Mürr'ün kız kardeşi olan Berre bint Mür, Kureyş'in babası Nadr b. Kinâne'nin annesidir)²⁵ nedeniyle siyasî ve ticarî yönden güçlü bir şekilde ayakta kalabilmiştir. Hem Mekke hem de Medine döneminde çeşitli vesileler ile Müslümanlar ile diyaloga geçen Temim kabilesinden 70-80 kişilik bir grup nihayet diğer birçok Arap kabilesinin de Müslüman olduğu senetü'l-vüfûd (سنة الوفود) yani hicretin. 9. yılında Hz. Peygamber'e gelerek İslâmiyet'e dâhil olmuşlardır. Daha sonra Secâh'ın grubuna dahil olacak bazı kimselerin de yer aldığı bu grupta dikkat çeken isimler arasında Ka'ka'a b. Ma'bed, Utârid b. Hacib, İkra' b. Hâbis, Zibrikan b. Bedr, Amr b. el-Ehsem, Hammad b. Yezid, Nuaym b. Yezid, Kays b. Âsım, Uyeyne b. Hısn bulunmaktaydı.²⁶ Temîm kabilesinin cahiliye döneminden beri savaççılığı ve saldırganlığıyla meşhur olması Hz. Muhammed'in vefatıyla başlayan dinden dönme hareketleri sonucunda kabilenin İslâm'ı destekleyenler ve İslâm karşıtı olanlar olarak ikiye bölünmesine neden oldu. Bu bölünmenin diğer bir sebebi de ekonomik nedenlerdir. Hz. Peygamber'in vefatıyla zekâtı vermek istemeyenler, âmillere olumsuz cevap verenler, bölünmenin en temel unsurları olarak sayılabilir. Hem siyasî hem dinî hem de ekonomik sebepler yüzünden ayrı bir grup olan bu kişiler "*Şiatu Secâh*" olarak isimlendirdiğimiz, İslâm karşıtı olarak peygamberlik iddiasında bulunan Secâh'ı destekleyenlerdir. Nemir kabilesinden Ukbe b. Hilâl, Tağlib kabilesinden Hüzeyl b. İmrân, Akke b. Hilâl, Vetâd b. Fülân, Şeybân kabilesinden Selîl b. Kays ve Ziyâd b. Bilâl onunla beraber ilk harekete geçen isimler olarak bilinmektedir. Hatta Hüzeyl'in, çoğu Hıristiyan olan kabilesini ve dinini de Secâh için terk ettiği ifade edilmektedir.²⁷ Bu da Secâh'ın sadece İslâm'dan dönenlerle, kendisi gibi Hıris-

²⁵ Hz. Hatice'nin ilk eşi Ebû Hâle de Temîm kabilesine mensup idi.

²⁶ Üçok, *İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler* (h. 7-11. Yıllar), 69; İrfan Aycan, "Temîm (Benî Temîm)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 410.

²⁷ Ebû Zeyd Veliyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî İbn Haldûn, *Kitâbü'l-İber* (Târîhu İbn Haldûn), thk. Halil Şehâde (Beirut: Dâru'l-Fikir, 1988), 2/499.

tiyanlıktan vazgeçenlerle de beraber hareket ettiğini göstermektedir ki onun din konusunda bilgili olduğunu daha önce zikretmiştik. Belki de Secâh ve bu kişiler Yahudi ve Hıristiyan kutsal metinlerinde Miryam, Debora, Hulda, Noadya, Anna, Filipus'un dört kızı gibi bazı kadın peygamberlerden²⁸ etkilenecek böyle bir girişimde bulunmuşlardır. İleride bahsedileceği üzere kadın bir peygamberin peşinde olmaktan dolayı da gurur duymuşlardır.

Secâh'ın ilk hedefi Ebû Bekir ile savaştı. Ancak öncelikle Mâlik b. Nüveyre ve Vekî' ile saldırmazlık mutabakatıyla anlaşma sağladı. Sonra da destekçilerinin kışkırtmasıyla yola koyuldu. Peygamberlik iddiasıyla çıkılan bu yolda Secâh hem bölgede kargaşa yaşanmasına hem de kabilesi arasında bir iç savaşın patlak vermesinin ana nedeni oldu. Bunca kargaşanın olumsuz sonuçları olabileceği düşüncesiyle Ebû Bekir ile savaşmak yerine Mâlik b. Nüveyre'nin de tavsiyesiyle önce Temîm kabilesi içinde ayrılıkçı grup olarak görülenler üzerine saldırma kararı alındı. Şîatu Secâh bir araya gelince önce kime saldırarak başlayalım dediler. Karşılarında ilk olarak Haddam, Behdâ, Avf, Ebnâ ve Ribâb duruyordu. Biraz düşündükten sonra Secâh arkadaşlarına ve mütteliklerine: “*Süvarileri hazırlayın, ganimet ve talana hazır olun. Ribâb'a saldırıyoruz. Zira önümüzde hiçbir engel yok.*” dedi. Secâh ve arkadaşları Ribâb üzerine yürürken Dabbe ve Abd Menât kabilelerinin karşı koymasıyla karşılaştı. Her iki taraftan da çok sayıda kişi öldü. Karşılıklı esirler alındı ve en sonunda bir barış sözleşmesi yapıldı. Ancak Secâh burada kan kaybına uğradı. Kays b. Âsım önderliğinde bir grup yaptıklarından pişman olarak zekâtı yeniden Ebû Bekir'e teslim etti.²⁹ Şîatu Secâh ve Müslümanlar arasında yaşanan mücadeleyi Afîf b. Münzir beyitlerinde şöyle tasvir etmiştir:

“Benî Temîm'in büyüklerinin başına gelenlerle ilgili yayılan haberler sana ulaşmadı mı? Onların büyüklerinden nice adamlar kötü duruma düştüler.

²⁸ Secâh'ın güvercin vurgusu yapması hızlı hareket etmekle ilgili olabileceği gibi eski inancı olan Hıristiyanlıkla da ilgili olabilir. Çünkü güvercin metaforu kutsal kitapta sıkça kullanılmaktadır. Bk. *Kutsal Kitap* (Tevrat, Zebur, İncil) (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2016), Mısırdan Çıkış 15/20; Hakimler 4/4; II. Tarihler 34/22; Nehemya 6/14; Luka 2/36-37; Resullerin İşleri 21/9.

²⁹ İbnü'l-Êsir, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/210.

*Oysa onlar asil ve güçlü insanlardı. Onların güzel bir muhit ve mekânları varken onları ıssız mekân ve çadırlara sürdüler.*³⁰

Daha sonra Secâh yanındakilerle beraber en-Nibâc denilen yere kadar ilerledi. Konakladıkları yerde Evs b. Hüzeyme e-Hüceymî, Amroğullarından bir grup ile onların üzerine baskın yaptı. Hüzeyl ve Akka'yı esir alan bu kişiler, Secâh'ın daha önce aldığı esirleri serbest bırakmak ve şîasıyla beraber bu topraklara bir daha ayak basmamak üzere anlaşmak durumunda kaldı.³¹

Her iki mücadeleden de istediğini elde edemeyen Secâh, yanındakilerle beraber bölgeyi terk ederek, başka bir sahte peygamber olan Müseylime'nin bulunduğu başkent Yemâme'ye yöneldi. Arkadaşları bu hamleyi tehlikeli buldular. Çünkü Müseylime güçlüydü ve Yemâme halkı da çetindi. Ancak Secâh kararlıydı ve bunu şu sözleriyle ifade etti:

*“İstikamet Yemâme! Güvercin gibi kanatlanın. Bu, kararlılık gazasıdır. Bundan sonra size kınama yoktur.”*³² Buna rağmen gevşek davranan ve savaşmaktan sakınanlara ise şöyle seslendi:

*“Ey sakınan müminler, dünyanın yarısı bizim yarısı Kureyş'indir. Fakat Kureyş kabilesi azgın bir kavimdir Ey Temîm kabilesi! Yemâme bölgesine gidiniz. Orada bulduğunuz insanları öldürünüz ve yakıcı bir ateşle yakınız ki, orası siyah bir güvercin gibi kalsın. Bu iş (yani peygamberlik) Rebia kavimlerine verilmemiş ancak Mudar kabilelerine verilmiştir. Bu topluluk üzerine yürüünüz. Onu dağıttıktan sonra Kureyş üzerine dönersiniz.”*³³

Secâh'ın bu teşviki ile yola çıkan ordu ilk olarak Benî Hanîfe'ye saldırdı. Burası Müseylime'nin yurdu olmasına rağmen Müseylime daha ciddi rakipleri olduğu için Secâh'ı yanına çekmeye karar verdi.³⁴ Böy-

³⁰ Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülük*, 3/269-270.

³¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/210.

³² Askerî, *el-Evâ'il*, 402; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/210. Ayrıca bk. Yaratılış 8/8-12, 15/9; Levililer 1/14, 5/7, 11, 12/6, 8, 14/22, 30-31, 15/14, 29; Çölde Sayım 6/10; Mezmurlar 68/13; Ezgilerin Ezgisi 1/15, 2/14; Yeşeya 18/14, 59/11; Yeremya 48/28; Hezekiel 7/16; Hoşea 11/11; Matta 3/16, 10/16; Markos 1/10; Luka 2/24, 3/21-22; Yuhanna 1/32.

³³ Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, *Kitâbu'l-eğâni* (Kahire: y.y., 1323), 18/165.

³⁴ Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülük*, 272; Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfi' İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki (y.y.: Dâru'l-Hicre, 1998), 9/458.

lece Secâh ve Müseylime ortak bir düşünce etrafında mecburen de olsa bir araya geldi.

Secâh, peygamberlik iddiasını Rabb olarak kabul ettiği “*Bulutların Efendisi*”ne nispetle bazı öğretilerle sürdürmeye çalıştı. Hem Temîmlilerle hem de Müseylime üzerine doğru ilerlerken taraftarlarını şu seçili sözlerle ateşlemeye çalışıyordu:

“*Bulutların Rabbi, Ribablarla savaşmanızı size emrediyor.*”³⁵

Rabb, konusunda farklı gözükse de Mirhond, onun kendisine tabi olanlara oruç, namaz, zekât veya sadakayı emretmiş olduğunu, domuz eti yemelerini de mubah kıldığını iddia etmektedir.³⁶ Bu bağlamda kendince İslâm’a benzer bir çizgide yol tutturmaya uğraşan Secâh’ın bu öğretileri destekçileri tarafından istediği şekilde benimsenmedi ve zamanla da kayboldu.³⁷ Secâh’ın bu başarısızlığını Asam b. Teymî şu şekilde ifade etmektedir:

“*Tağlib’in kız kardeşi bize geldi ve kavmimizin ileri gelenlerinden bazı- larını küçümseyerek bertaraf etti. İçimizde ahmakça bir daveti (peygamberlik iddiasını) yaymaya kalktı. Oysa o, başka kabilelere mensuptu. Onları biz küçümsemek istemezdik. O da bize gelindiğinde Müslüman olacak değildi zaten. Bilesiniz ki hayalleriniz ahmakçaydı ve bize karşı süvarileri topladığımız bir akşam vaktinde bu hayaller kaybolup gitti.*”³⁸

Öğretileri yeterince yayılamadığı ve pek çok olumsuz durumla kar-

³⁵ Belâzürî, *Fütühu’l-büldân*, 104; Ebû Nasr el-Mutahhar b. Tâhir Makdisî, *el-Bed ve’l-târîh* (Port Said: Mektebetü’s-Sekâfetü’d-Dîniyye, t.s.), 5/164. Secâh’ın secili bu ve buna benzer ifadeleri diğer mütenebbîlerin söyledikleri sözler ile benzerlik göstermektedir. Bu benzerliklerin aslında Kur’ân ayetlerinden aşırma kalıplar ile insanların zihnini bulandırmak ve onların ilgilerini çekmeye çalışmaktan olduğu söylenmektedir. Hüseyin Sarıkaya, “Mütenebbîler Meselesi Bağlamında Câhiliye Araplarının Nübüvvet Telakkîleri”, *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 4/2 (24 Temmuz 2018), 194. Sahte peygamberlerin Kur’ân’dan buna benzer aşırma ve çarpıtma örnekleri konusunda daha fazla bilgi için bk. Ahmet Çelik, “Tarih Boyunca Kur’ân’dan Yapılan İntihaller”, *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (30 Haziran 2006), 65 vd.

³⁶ Hamîdüddîn Muhammed Mîrhând b. Burhâniddîn Hâvendşâh b. Kemâliddîn Mahmûd Herevî Mîrhând, *Ravzatü’ş-şafâ fî sîreti’l-enbiyâ ve’l-mülûk ve’l-hulefâ* (Leknov: y.y., 1914), 2/223.

³⁷ Nabia Abbott, “Women and the State on the Eve of Islam”, *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 58/3 (1941), 281-284; Leila Ahmed, *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate* (Yale University Press, 1992), 59.

³⁸ Taberî, *Târîhu’l-rusul ve’l-mülûk*, 3/271.

şılaştığı halde bazı adamları Secâh'ın yanında ayrılmadılar. Bağlılıklarını sonuna kadar sürdürenler arasında Zibrikân b. Bedr, Utârid b. Hâcib, Amr b. el-Ethem, Aylan b. Hareşe ve müezzinlik görevini sürdüren Şebes b. Rib'î bulunmaktadır. Utârid b. Hâcib³⁹ bu bağlılığı şu sözlerle ifade etmektedir:

“Peygamberimiz bir kadındır. Biz de onun etrafında duran adamlarızdır. Başkalarının peygamberleri ise erkektir.”⁴⁰ Bu sözün Secâh'ın Müseylime ile olan ilişkisinden (zina yapması) dolayı onu ayıplamak için söylendiği de ifade edilmiştir⁴¹ ama biz bu kanaatte değiliz.

1.3. Secâh ve Müseylime ile İlişkisi

Kuzeydoğu Arabistan'ın kabileleri arasında bir iz bırakan, ağır kayıplar verse de sonuçta Ebû Bekir'e karşı Müseylime ile güçlerini birleştirmeye fırsatı yakalayan Secâh, yukarıda bahsettiğimiz üzere Müseylime'nin bu hamlesinin farkına vardı ve ayağına gelen fırsatı iyi değerlendirdi. Müseylime'nin hediyelerini kabul ederek, eman dileğine olumlu cevap verdi. Müseylime, Benî Hanîfe'den kırk kişilik bir heyetle Secâh'a gitti ve sözlerine şöyle başladı: “Memleketin yarısı bizimdir. Âdil davranırsanız yarısı da Kureyş'in olacaktır. Allah, Kureyş'in elinden çıkanı sana bağışladı. Ona razı olsaydı onun olacaktır.” Secâh bu söze mukabil olarak; “O yarımı ancak (yeni inanca, peygamberlik iddiasına) meyledenler kazanacaktır. Yarımı balıkların pulları gibi dizilmiş süvarilere teslim et.” dedi. Müseylime ise; “Allah, sözünü duyandı duydu. Hayrı dilerse Allah ona hayrı sevdirdi. Onun hali daima onu sevdirecek şekilde daim olsun. Rabbiniz sizi gördü ve size rahmetini esirgemedi. Sizi yalnızlıktan korudu ve din gününde sizi kurtardı. Hayırlı bir topluluğun namazlarıyla sizi bizim için diriltti. Ne şâkî ne de günahkâr olan, bulut ve

³⁹ Daha sonra kendisi de Secâh gibi Müslüman olmuştur. Bk. Ebü'l-Hasen İzzüddîn Ali b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-ğâbe fi mâ rifeti's-şahâbe*, thk. Ali Muhammed Muavviz (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994), 4/40.

⁴⁰ Ebü Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî İbn Kuteybe, *el-Mâ'ârif* (Kahire: Heyetü'l-Mısriyye, 1992), 405; Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülük*, 274; Mes'ûdî, *et-Tenbîh ve'l-işrâf*, 248; Makdisî, *el-Bed' ve't-târîh*, 5/165; İbnü'l-Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, 40/365; Askerî, *el-Evâ'il*, 404.

⁴¹ Ramazan Hurç, “Hz. Ebu Bekir Döneminde Bağımsızlık Hareketleri (İrtidat ve İrticâ)”, *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1998), 53.

yağmurları yaratan ulu Rabbiniz için geceyi ihya eden ve gündüz oruç tutan bir topluluk! Yüzlerinin güzelleştiğini, tenlerinin berraklaştığını ve ellerinin yumuşadığını görünce onlara, kadınlarla birlikte olmayın, şarap içmeyin. Siz hayırlı bir topluluksunuz. Bir gün oruç tutar bir gün de infak edersiniz. Allah'ın şanı ne yücedir. Hayat başladığı zaman nasıl hayat bulursunuz ve göğün Rabbine yükselirsiniz. Yaptığımız bir hardal tanesi kadar olsa kalplerdekini bilen onu görür ve insanlar yaptıkları kötülükten dolayı helak olur.” Secâh'ı ikna etme yolunda Müseylime, yaşanabilecek olumsuz bir durumun önüne geçebilmek için son olarak Secâh'a;

“Allah işiteni işitti. Ümit edene de hayır ümidi verdi. Onun işi hep sevinç verici durumlarda toplandı. Rabbiniz sizi gördü ve sizi selamladı. Kendisinden uzaklaşam da yalnız bıraktı. Ne dersin, seninle evlenelim ve bütün Arapları yiyip bitirelim mi?” deyip “olur” cevabını aldıktan sonra şu beyitleri okudu:

“Haydi kalk yatahım
Yatak zaten hazırlanmış
Dilersen evde
Dilersen başka yerde
Dilersen mülkü paylaşırız
Dilersen dörde böleriz
Dilersen üçte ikisini veririz
Dilersen de tümünü”

Bu sözler sonucunda Secâh onunla beraber olmayı kabul edip evlenmiştir.⁴²

Müseylime ve Secâh arasında yaşanan bu diyalog konusunda farklı rivayetler söz konusudur. Hatta Müseylime'nin konuşmayı daha müstehcen ifadelerle süslediği, çadırına şarap döktürerek cinsel duygularını uyandırmaya çalıştığı, nihayetinde Secâh'ı kandırdığı, kadınlığından istifade ederek onunla evlendiği ifade edilmiştir.⁴³ Secâh bu evlilik ile

⁴² Vâkıdî, *Kitâbü'r-Ridde*, 112; Taberî, *Târihu'l-rusul ve'l-mülük*, 3/273; Makdisî, *el-Bed ve't-târih*, 5/164; Askerî, *el-Evâ'il*, 164; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam fi târihi'l-mülük ve'l-ümem*, 4/23; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târih*, 2/211.

⁴³ Taberî, *Târihu'l-rusul ve'l-mülük*, 273-274; Gabriel Said Reynolds, *The Emergence of Islam: Classical Traditions in Contemporary Perspective* (Fortress Press, 2012), 64.

kendisini garanti altına almak istediği için beraber hareket ettiği Mâlik b. Nüveyre ile de yolları ayrılmıştır. Birkaç gün sonra kavmiyle buluşan Secâh'a yanındakiler, "Sen bir kadınsın ve Müseylime ile evlendin. Peki mehir olarak sana ne verdi?" dediler. Secâh herhangi bir mehir almadığını belirtince "Senin gibi güçlü bir kadının mehirsiz evlenmesi çok çirkin bir durumdur, sana hiç yakışmaz." diye tepki verdiler. Onları gücendirmek istemeyen Secâh hemen Müseylime'den mehir talep etti. Müseylime bu istek üzerine Secâh'a şöyle bir mehir takdir etti:

*"Allah resulü Müseylime b. Habib, Muhammed'in size farz kıldığı iki namazı yani sabah ve yatsı namazını üzerlerinizden kaldırmıştır."*⁴⁴

Müseylime ile olan ilişkisinden sonra Secâh, aktif olarak sürdürdüğü liderlik ve peygamberlik görevinden uzaklaşmaya başladı. Yaptığı evlilik dolayısıyla inanç noktasında da Müseylime'ye uydu. Müseylime'nin kendisine vaat ettiği Yemâme'nin mahsulünün yarısını alarak gelecek yıla ait yarısını daha sonra kendisine getirmeleri için üç adamını (Hüzeyl, Ukka ve Ziyâd) orada bırakarak dayılarının toprağı el-Cezîre'ye döndü. Belâzürî'nin bir rivayetine göre ise Secâh, Müseylime'nin öldürülmesinden sonra kardeşlerinin yurduna döndü.⁴⁵ Bu süreçte tamamen peygamberlik iddiasından vazgeçtiği de ifade edilmektedir.

1.4. Secâh'ın Müslüman Olması ve Ölümü

Secâh'ın hayatının gariplikler ile dolu olmasının bir yönü de bunca çetrefilli olaydan sonra Müslüman olmasıdır. Ancak Secâh'ın bu yılları karanlıklar içerisinde. Müslüman olduğuna dair bilgi veren kaynaklar sadece bu işin güzel olduğuna yer vermişlerdir. Müslümanların bir halife idaresinde toplandığı yılı ifade eden "cemaat yılı"na kadar Tağlibliler arasında yaşayan Secâh, Muâviye'nin iktidara geldiği 41 (661) yılında birçok kabilenin yerinin değiştirilmesi sırasında Kûfe'ye yerleşmiş veya Muâviye tarafından oraya gönderilmiştir. Hatta bu nedenle Secâh'la beraber gönderilen bu kişilere "*nevâkil fi'l-emsâr*" yani "başka bir yere/şehre nakledilenler" denmiştir.⁴⁶ Hayatının geri kalan kısmı-

⁴⁴ Muhammed Ali Sallâbî, *Birinci Halife Hz. Ebû Bekir Hayatı, Şahsiyeti, Dönemi*, çev. Şerafettin Şenarslan (İstanbul: Ravza Yayınları, 2017), 297-298.

⁴⁵ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 104.

⁴⁶ Taberî, *Târîhu'l-rusul ve'l-mülûk*, 3/275; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntaẓam fî târihi'l-mülûk*

nı burada Müslüman olarak geçirdiği söylendiği gibi bazı rivayetlerde Yemâme'den Temîm kabilesinin yerleştiği Basra'ya geçtiği ve h. 55 yılında orada öldüğü nakledilmektedir.⁴⁷ Belâzürî, İbn Kelbî'den rivayetle onun Müseylime'nin öldürülmesinden sonra Basra'ya yerleştiğini, güzel bir Müslümanlık yaşayarak burada son nefesini verdiğini bildirmektedir.⁴⁸ Onun Ubeydullah b. Ziyâd'ın Horasan'dan gelip Basra valisi olduğu zamandan kısa bir süre önce öldüğü ifade edilmektedir.⁴⁹

Abdul'alâ b. Hammâd en-Nersî, Basralı şeyhlerden Secâh'ın ölümlüyle ilgili olarak şunları duyduğunu aktarmaktadır:

“*Muâviye'nin Basra valisi Semüre b. Cündeb el-Fezârî, Secâh'ın cenaze namazını kıldırıldı.*”⁵⁰

Cenaze namazıyla ilgili olarak da müezzinliği el-Cenebe b. Târik b. Amr b. Hevt er-Riyâhî veya Şebes b. Rib'i er-Riyâhî'nin yaptığı aktarılmaktadır.⁵¹

Sonuç

Secâh, Arap toplumu için çok önemli bir isimdir. Her ne kadar ismi ilk duyulduğunda sahte peygamber veya peygamberlik iddiası yüzünden olumsuz bir çağrışım yapsa da o, Arap aklının genel kadın algısı ve düşüncesinin farklı bir yansıması olarak dikkat çekmektedir.

Putâ tapıcılığın yaygın olduğu Arap toplumunun en favori ve gözde işlerinden birisi kâhinlik ve falcılık olduğu için bu işi yapanlar toplumu istediği gibi yönlendirmekte ve istediklerini insanlara yaptırabilmekteydiler. Sıradan bir insanın Arap toplumunda güçlü olması ya güçlü bir kabileye tabi olmaktan ya da kâhinlik/büyücülük gibi olağanüstü özelliklere sahip olmaktan geçmekteydi. İşte Secâh'ı ön plana çıkaran en önemli özelliklerden birisi, kabul gören bir kâhin olmasıydı. O rakipleri kadar uzun ve sağlam bir peygamberlik süreci yaşayamadı belki ama Hz. Muhammed'in ölümünden sonra kabilesi arasında çı-

ve'l-ümem, 4/24.

⁴⁷ Vâkîdî, *Kitâbü'r-Ridde*, 49; Mustafa Fayda, “Amvâs”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3/266.

⁴⁸ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 104.

⁴⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-târîh*, 2/212.

⁵⁰ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 105.

⁵¹ Belâzürî, *Fütûhu'l-büldân*, 105.

kan karışıklıktan ve dinden dönme olaylarından faydalanarak bir güç gösterisinde bulundu. Bu işi alelade birisi yapamazdı. Secâh sıra dışı bir kadındı. Kâhinliğinin yanında dili iyi kullanıyor, pek çok şiir biliyor ve dinî konularda bilgili görünüyordu. Diğer sahte peygamberler (mütenebbîler) gibi o da Arap coğrafyasındaki karmaşayı kendi lehine çevirmek için sosyal, siyasî, ekonomik ve dinî öğeleri kullanarak, sahip olduğu güç ve nüfuzun yanı sıra bazı yeteneklerinden de faydalanarak genelde insanları özelde ise erkekleri peşinde sürüklenme başarısına ulaşmıştı. Kadınların değersiz görüldüğü bir toplumda bu oldukça önemli bir gelişme idi.

Rakipleri karşısında en zayıf halka gibi düşünülse de o Müseylime gibi en kuvvetli rakibini bile bulunduğu zor durumdan istifade ederek kendisine bağlayabilmişti. Müseylime gibi tehditkâr değildi ama Müseylime'yi tehdit etmeyi bilmişti. Savaşlarla elde edemediği başarıyı stratejik olarak yakalamayı başarma noktasına gelen Secâh, Müseylime'ye karşı masada kaybetmişti. Âdeta kısa süren bir fırtına yaşatmıştı. Elde ettiği tüm dinî, siyasî kuvvet ve hüviyetini bir anda kaybetmişti. Müseylime'yi o bir eş olarak görmüştü belki ama bu beraberlik ve ilişki tüm kazanımlarının elden gitmesine sebep olmuştu.

Secâh'ın diğer peygamberlik iddiasından bulunanlardan ayrılan bir yönü de onun reddettiği İslâm dinini daha sonra benimsemiş olmasıdır. Kâhinlikten peygamberlik iddiasına doğru evrilen kısa süreli yolculuk onu bambaşka bir yolcuğa sevk etmiş ve ümmetin bir ferdi olarak münzevi bir hayat benimsemiştir. Onun Müslüman olduktan sonraki hayatına dair hayatı hakkında pek fazla bilgi vermeyen kaynakların vurguladığı ortak şey ise "güzel bir Müslüman" olarak yaşamını devam ettirdiğidir. Belki yaptıkları Hz. Muhammed sonrası ortaya çıkan konjonktürel durumdan faydalanmaya çalışmaktan ibaretti ya da iktidar hırsıyla bir anda kabilesi tarafından yem olmasına sebep olmuştu ancak Müseylime gibi bir kötü son ile karşılaşmamıştı. Secâh, İslâm dininin ve halifelerin gösterdiği hoşgörü ve müsamaha sonrası Tuleyha gibi affedilmişti. Belki de İslâm âlimlerinin ittifakla güzel bir Müslümanlık yaşadığını söylemelerinin sebebi, yaptıklarına rağmen karşılaştığı tavır, Müseylime tarafından yaşadığı ihanet olabilir. Secâh bu nedenle İslâm Tarihi'nde sadece olumsuz bir imaj olarak algılanmamalı, peygamber-

lik iddiası sonrası yaşadıklarıyla ibretlik bir tablo olarak da öğrencilere, tarih severlere tanıtılmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abbott, Nabia. "Women and the State on the Eve of Islam". *The American Journal of Semitic Languages and Literatures* 58/3 (1941), 259-284. www.jstor.org/stable/529016.
- Ahmed, Leila. *Women and Gender in Islam: Historical Roots of a Modern Debate*. Yale University Press, 1992.
- Alıcı, Mehmet. "Cahiliye Arabı Bir Peygamber Bekliyor muydu? Âtil Tanrı/ Deus Otiosus Bağlamında Cahiliye Dönemi Peygamber Algısı". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 59/1 (2018), 117-154. https://doi.org/10.1501/Ilhfak_0000001485.
- Askerî, Ebû Hilâl el-Hasen b. Abdillâh b. Sehl. *el-Evâ'il*. Tantâ: Dâru'l-Beşîr, ts.
- Aycan, İrfan. "Temîm (Benî Temîm)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 418-419. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Aydın, Şükrü. "Kur'an Açısından Dinden Dönme (İrtidat) ve Cezası". *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 10/54 (2017), 959-968. <https://doi.org/10.17719/jisr.20175434665>.
- Barış, Mustafa Necati. "Cahiliye Döneminde Yargı Sistemi". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/1 (2012), 153-170.
- Belâzürî, Ebû'l-Hasen Ahmed b. Yahyâ b. Câbir b. Dâvûd. *Fütûhu'l-büldân*. Beyrut: Dâru Mektebetü Hilâl, 1988.
- Câhiz, Ebû Osmân Amr b. Bahr b. Mahbûb el-Câhiz el-Kinânî. *Resâ'ilü'l-Câhiz*. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hancî, 1964.
- Carimokam, Sahaja. *Muhammad and the People of the Book*. Xlibris Corporation, 2010.
- Çağatay, Neşet. *Başlangıçtan Abbasilere Kadar İslâm Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1993.
- Çağatay, Neşet. "Secâh". *İslam Ansiklopedisi*. 10/300-301. Milli Eğitim Bakanlığı, ts.
- Çelik, Ahmet. "Tarih Boyunca Kur'ân'dan Yapılan İntihaller". *Atatürk Üni-*

- versitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (30 Haziran 2006), 63-94. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atauniilah/36246>.
- Ebu'l-Ferec el-İsfahânî, Ebü'l-Ferec Alî b. el-Hüseyn b. Muhammed b. Ahmed el-Kureşî el-İsfahânî. *Kitâbu'l-eğânî*. 21 Cilt. Kahire: y.y., 1323.
- Fayda, Mustafa. "Amvâs". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3/100. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Günday, Hüseyin. "Klasik Arap Mizahında Sahte Peygamber Figürü". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 21/2 (2012), 199-228.
- Hurç, Ramazan. "Hz. Ebu Bekir Döneminde Bağımsızlık Hareketleri (İrtidat ve İrticâ)". *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1998), 33-66.
- İbn Hacer Askalânî, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed. *Tebşîrü'l-müntebih bi-tahrîri'l-müştebih*. thk. Muhammed Ali en-Neccâr. Beyrut: Mektebetü'l-İlmiyye, t.s.
- İbn Haldûn, Ebû Zeyd Velîyyüddîn Abdurrahmân b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Hasen el-Hadramî el-Mağribî et-Tûnisî. *Kitâbü'l-İber (Târîhu İbn Haldûn)*. thk. Halîl Şehâde. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1988.
- İbn Hibetullâh, Emini'd-Devle Muhammed Hibetullah el-'Alevî el-Hüseynî Ebû Ca'fer el-Aftâsî et-Trablûsî. *el-Mecmûu'l-lefif*. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1425.
- İbn Hişâm, Ebû Muhammed Cemâlüddîn Abdülmelik b. Hişâm b. Eyyûb el-Himyerî el-Meâfirî el-Basrî el-Mısırî. *es-Sîretü'n-nebeviyye*. thk. Mustafa es-Sakkâ vd. 2 Cilt. Mısır: Şirketü Mektebetü ve Matbaatu Mustafa el-Bâbî, 1955.
- İbn İshâk, Ebû Abdillâh Muhammed b. İshâk b. Yesâr b. Hıyâr el-Muttalibî el-Kureşî el-Medenî. *Kitâbü's-siyer ve'l-meğâzî*. thk. Süheyl Zekkâr. y.y.: Dâru'l-Fikir, 1. Basım, 1398/1978.
- İbn Kesîr, Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâîl b. Şihâbiddîn Ömer b. Kesîr b. Dav' b. Kesîr el-Kaysî el-Kureşî el-Busrâvî ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *el-Bidâye ve'n-nihâye*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Türki. 21 Cilt. y.y.: Dâru'l-Hicre, 1. Basım, 1998.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *el-Ma'ârif*. Kahire: Heyetü'l-Mısıriyye, 1992.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim b. Kuteybe ed-Dîneverî. *eş-Şi'r ve's-suarâ*. Beyrut: y.y., 1985.

- İbnü'l-Asâkir, Ebü'l-Kâsım Alî b. el-Hasen b. Hibetillâh b. Abdillâh b. Hüseyin ed-Dımaşkî eş-Şâfiî. *Târîhu Medîneti Dımaşk*. 80 Cilt. y.y.: Dâru'l-Fıkr, 1995.
- İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî b. Muhammed el-Bağdâdî. *el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem*. 18+Fihrist Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *el-Kâmil fi't-târih*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Arabî, 1997.
- İbnü'l-Esîr, Ebü'l-Hasen İzzüddîn Alî b. Muhammed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Cezerî. *Üsdü'l-gâbe fî ma'rifeti's-şahâbe*. thk. Ali Muhammed Muavviz. 7+Fihrist Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1994.
- Kapar, Mehmet Ali. *Heyetler Hz. Peygamber Dönemi Diploması*. İstanbul: Endülüs, 2017.
- Makdisî, Ebü Nasr el-Mutahhar b. Tâhir. *el-Bed' ve't-târih*. 6 Cilt. Port Said: Mektebetü's-Sekâfetü'd-Diniyye, t.s.
- Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyin b. Alî el-Mes'ûdî el-Hüzelî. *et-Tenbîh ve'l-işraf*. Kahire: Dâru's-Sâvî, t.s.
- Mes'ûdî, Ebü'l-Hasen Alî b. el-Hüseyin b. Alî el-Mes'ûdî el-Hüzelî. *Mürücü'z-zehab ve me'âdinü'l-cevher*. thk. Es'ad Dâğir. 4 Cilt. Kum: Dâru'l-Hicre, 1408.
- Mirhând, Hamîdüddîn Muhammed Mîrhând b. Burhâniddîn Hâvendşâh b. Kemâliddîn Mahmûd Herevî. *Ravzatü's-şafâ fî sîreti'l-enbiyâ ve'l-mülûk ve'l-hulefâ*. 7 Cilt. Leknov: y.y., 1914.
- Müberred, Ebü'l-Abbâs Muhammed b. Yezîd b. Abdilekber b. Umeyr el-Müberred el-Ezdî es-Sümâlî. *el-Kâmil fi'l-edeb*. thk. Muhammed Ebu'l-Fazl İbrâhim. 4 Cilt. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1997.
- Reynolds, Gabriel Said. *The Emergence of Islam: Classical Traditions in Contemporary Perspective*. Fortress Press, 2012.
- Sallâbî, Muhammed Ali. *Birinci Halife Hz. Ebû Bekir Hayatı, Şahsiyeti, Dönemi*. çev. Şerafettin Şenarslan. İstanbul: Ravza Yayınları, 5. Basım, 2017.
- Sarıkaya, Hüseyin. "Mütenebbîler Meselesi Bağlamında Câhiliye Araplarının Nübüvvet Telakkîleri". *İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 4/2 (24 Temmuz 2018), 173-214. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ihya/384776>

- Savaş, Rıza. *İslâm'ın İlk Asrında Kadın*. İstanbul: Siyer Yayınları, 2017.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî. *Târîhu'l-rusul ve'l-mülûk*. 11 Cilt. Beyrut: Dâru't-Türâs, 1387.
- Talhami, Ghada Hashem. *Historical Dictionary of Women in the Middle East and North Africa*. Toronto: Rowman & Littlefield, 2013.
- Uçar, İlyas. "Hz. Muhammed ve Politik Dil: Hilf, Muahât ve Medine Vesikası". *I. Uluslararası Din ve İnsan Sempozyumu: Din, Dil ve İletişim*. ed. Yunus Araz vd. 1/907-919. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Yayınları, 2019.
- Üçok, Bahriye. *İslamdan Dönerler ve Yalancı Peygamberler (h. 7-11. Yıllar)*. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1967.
- Vâkîdî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ömer b. Vâkîd el-Vâkîdî el-Eslemî el-Medenî. *Kitâbü'r-Ridde*. Beyrut: Dâru'l-Ğarbi'l-İslâmî, 1990.
- Ziriklî, Hayreddin. *el-A'lâm: Kıâmüsü terâcim*. nşr. Züheyr Fethullah. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-İlm li'l-Melâyîn, 2002.
- Kutsal Kitap (Tevrat, Zebur, İncil)*. İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2016.